

Asia: VN/3215/2021

Väliraportti: Vapaa!-Fri! -hanke vapaaehtoistoiminnan edistämiseksi ikääntyvässä yhteiskunnassa

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kiitämme mahdollisuudesta lausua väliraportista Vapaa – Fri!-hankkeesta vapaaehtoistoiminnan edistämiseksi ikääntyvässä yhteiskunnassa. Haluamme nostaa seuraavia aiheita, joita pidämme kehitysjärjestöjen kattojärjestön Fingon näkökulmasta tärkeinä huomioida:

1/ Miksi vapaaehtoistoiminnan edellytyksistä huolehtiminen on tärkeää – lailla tai ilman.

Mielestämme väliraportin yhteenvedossa on hyvin onnistuttu kuvaamaan vapaaehtoistoiminnan merkityksen ja miksi sen toimintaedellytysten turvaaminen on erittäin tärkeää. Vapaaehtoistoiminnan vaikutukset eivät rajoitu vain taloudelliseen hyötyyn vaan sillä voidaan rakentaa terveempää, kauniimpaa ja sallivampaa yhteiskuntaa, jossa jokaisella on mahdollisuus osallistua erilaisiin yhteisöihin. Samoin kannatamme väliraportin havaintoa siitä, että vapaaehtoistoiminta tulee nähdä yhteiskuntamme merkittävänä ja strategisena voimavarana. Vapaaehtoisuuden edellytysten turvaamisella on myös väliraportin tunnistama yhteys yhteiskunnan ja yksilön saamaan hyötyyn: useat vapaaehtoisista katsoivat vapaaehtoisena työskentelyn auttaneen heitä saamaan työn ja samaan aikaan vapaaehtoisuudella oli vahva side yhteiskunnallisen osallistumiseen.

Haluamme tämän lisäksi korostaa myös vapaaehtoistoiminnan kautta tapahtuvaa kansainvälisen yhteisvastuun ulottuvuuden merkitystä. Fingon toimialalla (kehitysyhteistyö, kestävä kehitys, globaalikasvatus, globaali vastuu) vapaaehtoistoiminta tarjoaa mahdollisuuden olla vaikuttamassa isoihin globaaleihin haasteisiin. Laajempi ”kuvakulma” ja osallistuminen toimintaan, jossa pyritään ratkaisemaan haasteita kaukana Suomen rajojen ulkopuolella linkittyy lisääntyvän keskinäisriippuvuuden myötä olennaisesti turvallisen ja kestävä tulevaisuuden varmistamiseksi Suomessa. Globaalien teemojen parissa toimii runsaasti nuoria ja ikäihmisiä vapaaehtoisina 270 jäsenjärjestössämme. Usein globaalit kehityskysymykset yhdistävät eri sukupolvet ja eritaustaiset ihmiset toimimaan vaikeidenkin ongelmien ratkaisemiseksi. Sen lisäksi aktiivinen toiminta globaalien

haasteiden parissa on tärkeä vastavoima esimerkiksi ilmastoahdistukselle tai globaalin eriarvoisuuden aiheuttamalle tuskalle. Ikäihmiset ovat tärkeä toimijaryhmä, termi aktivistimurmu kuvaa hyvin heidän rooliaan monessa järjestössä.

2/ Viranomaisten ymmärrys kansalaistoiminnan merkityksestä on olennainen edellytys vapaaehtoistoiminnan edellytysten varmistamisessa.

Olemme samaa mieltä väliraportin havainnossa, että viranomaisten ymmärrys kansalais- ja järjestötoiminnan merkityksestä ja tärkeydestä on keskeinen vapaaehtoistoiminnan edellytys. Tämä edellyttää väliraportinkin tunnistamaa kehittämisaluetta virkahenkilöstön kansalaisyhteiskunnan toimintaa koskevan osaamisen kehittämisestä. Ratkaisu ei kuitenkaan ole pelkästään tiedon lisäämisessä: on huolehdittava myös suotuisan toimintakulttuurin luomisesta rakentavalle yhteistyölle ja arvostavalle vuorovaikutukselle. Tämä merkitsee ennakkoluulojen purkamista, jotka voivat johtaa asenne- ja käyttäytymismuutoksiin. Konkreettisia keinoja toimintakulttuurin muutokselle ovat esim. määräaikaiset työskentely- ja tutustumismahdollisuudet virkamiehille järjestöissä tai vapaaehtois- ja järjestötoimintaan osallistumisen huomioiminen julkishallinnon rekrytointikriteereissä. Suomi on jo nyt melko joustava työntekijöiden siirtymisestä toisiin tehtäviin yli sektorirajojen, jolloin em. kevyilläkin keinoilla on vielä mahdollista lisätä ymmärrystä toisen sektorin toimintalogiikasta.

Kannatamme myös väliraportin ehdotusta siitä, että on tärkeää luoda entistä enemmän kohtaamisen paikkoja, joissa julkisen hallinnon edustajat ja kansalaistoimijat kohtaavat yhteisissä keskusteluissa keskinäisen luottamuksen synnyttämiseksi. Kehitysjärjestöjen kokemukset virkamiesyhteistyöstä ovat pääsääntöisesti positiivisia: kansalaistoimintaa ja -toimijoita pidetään tärkeinä kumppaneina, joilla on monia rooleja vallan vahtikoirasta palveluntuottamiseen. Tämä keskinäinen luottamus on syntynyt juuri yhteistyön tekemisestä konkreettisesti sekä lukuisten eri kohtaamis- ja keskustelupaikkojen tarjoamisessa.

Suosituksemme:

- o luodaan julkishallintoon järjestelmä, joka sallii ja kannustaa virkamiesten määräaikaisiin työskentely- ja tutustumismahdollisuuksiin järjestöissä.
- o sisällytetään osallistuminen vapaaehtois- ja järjestötoimintaan julkishallinnon rekrytointikriteereihin.

3/ Työttömyysturva – työttömyystuki vs. osallistuminen vapaaehtoistyöhön - lainsäädäntöä ja/tai sen tulkintaa tulee selkeyttää.

Väliraportissa todetaan, että lainsäädäntöön liittyvät epävarmuudet työttömyystukeen vaikuttavista seikoista ovat johtaneet joissain tapauksissa esimerkiksi siihen, että työkykyiset ja työttömäksi jääneet iäkkäämmät henkilöt eivät ole uskaltaneet tulla mukaan vapaaehtoistoimintaan. Tämä on ammattimaistumisen lisäksi yksi harmittava lisäkynnys vapaaehtoistoimintaan osallistumiselle. Tunnistamme myös väliraportissa esiintuodun havainnon siitä, että vapaaehtoiset ovat usein samankaltaisista taustoista tulevia ja monimuotoisuus ei toteudu. Pidämme yhtenä vahvan kansalaisyhteiskunnan tunnusmerkkinä sen monimuotoisuutta, jossa vähemmistöjen ja

syrytytymisvaarassa olevien osallistumismahdollisuudet, nkyvyys ja intressien huomioiminen varmistetaan.

Kannatamme vlriraportin ehdotusta siit, ett olemassaolevan lainsaadnnn selkeyttamisen ja siit viestiminen tyttomyystuesta ja sen ehdoista on aiheellista. Saantely tyttoman oikeudesta tehdä vapaaehtoistyota on tall hetkella liian tulkinnanvaraista ja kaytannot vaihtelevat eri tilanteissa. Onko selkokielinenkaan ohje riittavasti yhdenmukaistanut kaytantoja vai tarvittaisiinko vielä toimia jotta tyttoman mahdollisuus tehdä vapaaehtoistyota tulkittaisiin aina hnen kannaltaan positiivisesti.

Sen sijaan ehdotamme harkintaa ja kriittista tarkastelua sille, missa maarin vapaaehtoistoimintaa voi ksitella tai sen edellytysten turvaamista voi ohjata lainsaadnnllisesti. Pahimmillaan se voi vaikuttaa kielteisesti vapaaehtoisuuteen liittyvaan spontaaniuteen ja kansalaisaktiivisuuteen, sillä normatiiviset ohjauskeinot voivat tuoda tahattomastikin kontrolliin liittyvaa konnotaatioita.

Suosituksemme:

- o lainsaadntoa on selkeytettava tyttoman oikeudesta tai sita koskevista rajoituksista koskien oikeudesta tehdä vapaaehtoistyota.
- o vapaaehtoistoiminnan edellytysten turvaaminen lainsaadnnllisesti edellyttaa huolellista arviointia.

4/ Lheisyysperiaate (subsidiariteetti) on tarkea eli pttoksia tekevät ne, joita asia eniten koskettaa.

Kannatamme yleisesti pttöksenteon ja siihen liittyvan valmistelun osallistumismahdollisuuksien viemista sille tasolle ja niille toimijatahoille, jossa ja joihin pttöksilla on eniten vaikutusta. Tasta vlriraportissa onkin mainio esimerkki yhteishallintolain muutoksen valmistelusta ymparistoministeriossa: lhtokohtana on vuokratulojen asukkaiden pttösvallan ja vaikutusmahdollisuuksien vahvistaminen omaa asumistaan koskevissa asioissa ollaan parhaillaan muuttamassa.

Suosituksemme:

- o lisatään pttöksentekoon ja sita edeltavaan valmisteluun osallistumista niille, joihin pttökset vaikuttavat eniten.

5/ Ovatko lainsaadnto/viranomaisvaatimukset haitanneet toimintaa? - tilinkayttoon ja rahasiirtoihin liittyva kontrolli ja hallintokuormitus on lisaantynyt.

Kuluneen vuoden aikana on tullut useita esimerkkeja siite, miten pankkien tiukentuneet menettelytavat ovat vaikeuttaneet kansalaisjarjestojen tilien hallintaa ja rahasiirtoja. Kehitysjarjestot, joilla on yhteistyokumppaneita ja avustuskohteita kehittyvissa ja haurassa maissa joutuvat joko kayttamaan huomattavasti enemman resurssejaan erilaisten hallinto- ja varmistustoimien takia tai pahimmillaan pankit ovat kieltaytyneet rahasiirroista. Taustalla on

geopoliittisista syistä johtuvat pakotteet sekä valmisteilla oleva EU-lainsäädäntö, joka tähtää rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjuntaan. Suuret ja vahvat kansalaistoimijat pystyvät vastaamaan kasvaneisiin vaatimuksiin paremmin mutta pienille ja/tai vapaaehtoisvoimin toimiville järjestöille nämä saattavat muodostua toiminnan kynnyksiksi.

Suosituksemme:

- o valtioneuvosto merkitsee asian tiedoksi yhtenä potentiaalisena tekijänä, joka voi vaikeuttaa vapaaehtoistoimintaa.

6/ Vapaaehtoistoimintaa koskevan viranomaistiedon pirstaleisuutta tulee vähentää.

Väliraportissa esitetään saatu palaute siitä, vapaaehtoistoimintaa koskeva viranomaistieto koetaan edelleen hajanaisena huolimatta mm. vuoden 2015 uudistumistoimista. Jatkokehittämiselle näyttäisi olevan vielä tarvetta: esimerkiksi suomi.fi -sivustolla vapaaehtoistyön osuus on vaikeasti löydettävissä polun Tiedot ja palvelut -> kansalaiselle -> oikeudet ja velvollisuudet -> perusoikeudet ja vaikuttaminen -> päässä. Yksi käytännön keino voi olla, että eri sektoreiden kattojärjestöt kuten Soste, Olympiakomitea, Moniheli, Kulta, Fingo tai Allianssi mainostavat ja rakentavat omilla sivustoillaan linkit suomi.fi:n asianmukaisille sivustoille.

Suosituksemme:

- o kannatamme väliraportin ehdotusta, että Suomi.fi-sivustoja edelleen kehitetään helppokäyttöisimmiksi
- o kattojärjestöt mainostavat suomi.fi-sivustoilla olevasta viranomaistiedosta omilla sivustoillaan.

7/ Vapaaehtoistoiminnan vahvistaminen edellyttää koordinoivaa tahoa.

Olemme samaa mieltä väliraportin havainnoista ja ehdotuksista, että vapaaehtoistoiminnan edellytyksistä huolehtiminen edellyttää koordinoivaa tahoa sekä sen asianmukaista resurssointia. Koordinoivan tahon perustehtäviin tulisi kuulua tiedon tuottaminen, ao. analyysit, lausuntojen antaminen, viranomais- ja päättäjyhteydet sekä yhteydet yritysten yhteistyöjärjestöihin ja eri sektoreiden kattojärjestöihin, viestintä ja tiedotus sekä tapahtumien ja sivustojen/ohjelmien järjestäminen ja kehittäminen, joiden avulla lisätään vapaaehtoisuuden merkitystä ja mahdollisuuksia suurelle yleisölle.

Vapaaehtoisuus on yhteiskunnallisesti ja yleisen hyvän ja aktiivisen kansalaisyhteiskunnan peruspilari. Sen edellytysten turvaaminen on siis yleisen edun mukaista ja siksi on johdonmukaista päätellä, että sellaisen toiminnan tukeminen tulisi olla resurssoitu julkisista varoista.

Mielestämme Kansalaisareena on keskeisin vapaaehtoisuuden edistämiseen ja koulutukseen erikoistunut, tunnettu, vakiintunut ja arvostettu toimija. Kansalaisareena rahoittaa toimintaansa

tällä hetkellä pienin avustuksin sekä jäsenmaksuilla. Sen toimintaa ja roolia vapaaehtoisuuden koordinoivana tahona tulisi vahvistaa julkisin varoin.

Suosituksemme:

- o Kansalaisareenan toimintaa rahoitetaan julkisin varoin.

8/ Kuntayhteistyö on tärkeää vapaaehtoisuuden ja kansalaistoiminnan edellytysten vahvistajana

Fingolla on kokemusta kuntayhteistyöstä vuosittain toteutettujen Mahdollisuuksien toritapahtumien kautta noin 20 paikkakunnalla eri puolilla Suomea. Kokemuksemme mukaan kuntien yhteistyö järjestötoimijoiden kanssa on hyvin eritasoista eri puolilla maata. On kuntia, jotka kannustavat järjestöjä, tarjoavat toreja ja tiloja ilmaiseksi käyttöön, antavat eri suuruisia avustuksia tapahtumiin ja toimintaan, tukevat tapahtumien vaatiman infran rakentamisessa. Toisaalta on myös kuntia, joiden puheille järjestöjen on vaikea päästä, jotka veloittavat kaikkien tilojen ja materiaalien käytöstä, tai jotka eivät anna välineistöään järjestöjen käyttöön. Vastahakoisten kuntien kannustaminen aktiiviseen kansalais- ja järjestötoiminnan tukemiseen on tärkeää mutta edellyttää joko niiden resurssointia, normatiivista ohjausta tai käytännössä molempia. Kannatamme näin väliraportin ehdotusta järjestöyhdyshenkilön tehtävän perustamisesta kuntatasolla tai vähintäänkin hyvinvointialue-tasolla.

Suosituksemme:

- o järjestöyhdyshenkilön tehtäviä perustetaan kunta- tai vähintään hyvinvointialue-tasolla.

9/ Minkälaista apua kaipaatte toimintaanne, jotta nuoria saataisiin houkuteltua mukaan toimintaan? Millä tavoin koulut, oppilaitokset, nuorisotoimi ja muut lasten ja nuorten kanssa toimivat julkisen sektorin tahot voisivat innostaa nuoria osallistumaan vapaaehtoistoimintaan?

Tärkeää olisi, että vapaaehtoistoiminnan erilaisia mahdollisuuksia tuotaisiin systemaattisesti esille osana koulujen ja oppilaitosten sekä nuorisotoimen toimintaa. Järjestöjä voitaisiin nykyistä enemmän pyytää vierailemaan ja kertomaan miten toimintaan pääsee mukaan. Nuoria tulisi myös kannustaa käynnistämään itse ideoimaansa ja itse tärkeäksi kokemaansa toimintaa.

Suosituksemme:

- o koulujen, oppilaitosten ja nuorisotoimen toimintasuunnitelmiin sisällytetään vapaaehtoistoiminnan esille tuominen mm. järjestöjen oppilaitosvierailuiden kautta.

Lappalainen Timo
Fingo ry

